

Co po kapitalizmie?

Postwzrost jako alternatywa

3 maja 2023

Współczesny świat rządzi się prawami kapitalizmu – systemu opartego na własności prywatnej, rynkowej konkurencji i dążeniu do zysku. Kapitalizm miał swoje lata świetności, ale dziś staje się coraz bardziej kontrowersyjny. Z jednej strony wprowadza do naszej rzeczywistości liczne korzyści, takie jak rozwój technologiczny, poprawę warunków życia czy większą swobodę wyboru. Z drugiej jednak, niesie ze sobą szereg problemów społecznych, ekonomicznych i ekologicznych. W miarę jak coraz więcej ludzi zdaje sobie sprawę z tych problemów, pojawiają się pytania o alternatywy dla kapitalizmu.

Kapitalizm to system ekonomiczny, w którym produkcja i dystrybucja dóbr odbywa się w sposób zdecentralizowany, a własność prywatna i rynek są podstawowymi mechanizmami regulującymi funkcjonowanie gospodarki. System ten charakteryzuje się dążeniem do zysku i konkurencją między producentami, co prowadzi z jednej strony do wzrostu gospodarczego, ale z drugiej jest też często krytykowany za wiele negatywnych skutków, które wywiera na społeczeństwo i środowisko naturalne. Oto niektóre z najważniejszych problemów związanych z kapitalizmem:

1. Nierówność społeczna: Kapitalizm przyczynia się do narastania nierówności społecznych, ponieważ bogaci mają tendencję do coraz większego bogacenia się, podczas gdy ubodzy mają trudności w poprawie swojej sytuacji materialnej. To prowadzi do powstania klas społecznych i pogłębiającej się przepaści między nimi.

2. Wykluczenie społeczne: Kapitalizm faworyzuje jednostki, które posiadają kapitał i umiejętności, a tym samym pozostawia w tyle tych, którzy nie mają takich zasobów. To prowadzi do

wykluczenia społecznego, które może przybierać formę bezrobocia, biedoty czy też marginalizacji społecznej.

3. Zniszczenie środowiska: Kapitalizm jest skoncentrowany na produkcji i konsumpcji w nieskończonym cyklu, co prowadzi do niekontrolowanego zużywania zasobów naturalnych i degradacji środowiska naturalnego. Efektem tego jest pogarszające się zdrowie ludzi, zmiany klimatyczne i utrata różnorodności biologicznej.

4. Kryzysy finansowe: Kapitalizm charakteryzuje się okresowymi kryzysami finansowymi, które prowadzą do utraty miejsc pracy, wzrostu nierówności społecznych i pogłębienia problemów związanych z wykluczeniem społecznym.

5. Kultura konsumpcji: Kapitalizm sprzyja rozwojowi kultury konsumpcji, która polega na ciągłym nabywaniu dóbr materialnych, niezależnie od potrzeb czy poziomu zaspokojenia podstawowych potrzeb. Efektem tego jest społeczeństwo, które jest skoncentrowane na posiadaniu, a nie na byciu, co prowadzi do zagubienia celów życiowych i rozwoju indywidualnego.

Idea postwzrostu to jedna z alternatyw dla kapitalizmu. W swojej istocie opiera się na zmianie priorytetów społecznych, gospodarczych i politycznych – przesunięciu akcentów z kwestii ekonomicznych na potrzeby społeczne i ekologiczne. Idea ta krytykuje dominującą logikę kapitalistyczną, która koncentruje się na wzroście gospodarczym, i proponuje zastąpienie jej modelem, który skupia się na dobrobycie społeczeństwa i ochronie środowiska.

Postwzrost oznacza, że zmierzamy ku społeczeństwu, które ceni sobie dobrobyt, zrównoważony rozwój i równość, a nie nieustanny wzrost produkcji i konsumpcji. Według zwolenników idei postwzrostu, musimy przenieść nasze cele społeczne i ekonomiczne poza proste zwiększanie dochodu narodowego i rozwoju gospodarczego. Zamiast tego powinniśmy skupić się na tworzeniu bardziej sprawiedliwego społeczeństwa, w którym

wszyscy mają szansę na rozwój i godne życie, a przy tym chronić środowisko naturalne.

W ramach idei postwzrostu proponuje się szereg działań i zmian, które mają zapewnić zrównoważony rozwój i dobrobyt społeczeństwa. Przede wszystkim, postwzrost zakłada zmniejszenie produkcji i konsumpcji dóbr, które są szkodliwe dla środowiska, takich jak plastikowe opakowania czy samochody z silnikami spalinowymi. W zamian proponuje się promowanie gospodarki o obiegu zamkniętym, w której odpady są przetwarzane i wykorzystywane ponownie, a produkty są projektowane w taki sposób, aby były łatwe do naprawy i recyklingu.

Innym ważnym aspektem idei postwzrostu jest dążenie do większej równości społecznej. W obecnym systemie kapitalistycznym, bogaci stają się coraz bogatsi, podczas gdy biedni pozostają w ubóstwie. Z drugiej strony, postwzrost dąży do zmniejszenia nierówności poprzez rozdzielenie bogactwa i władzy w społeczeństwie.

Istnieje wiele sposobów na osiągnięcie większej równości społecznej w ramach idei postwzrostu. Jednym z nich jest wprowadzenie progresywnych systemów podatkowych, w których osoby z wyższymi dochodami płacą więcej podatków niż osoby z niższymi dochodami. W ten sposób, państwo może uzyskać dodatkowe środki finansowe, które mogą zostać przeznaczone na projekty społeczne, takie jak publiczne szkolnictwo czy opieka zdrowotna.

Innym sposobem na osiągnięcie większej równości społecznej jest wprowadzenie środków kontrolnych nad wielkimi korporacjami. W ramach idei postwzrostu, wielkie korporacje powinny działać na rzecz dobra społecznego, a nie tylko na rzecz zysku dla swoich udziałowców. Wprowadzenie kontroli nad korporacjami może pomóc w zminimalizowaniu negatywnego wpływu, jaki mają one na środowisko i społeczeństwo.

Pierwsze koncepcje postwzrostu pojawiły się w latach 70. XX wieku w Europie, głównie we Francji i Włoszech. W kolejnych dziesięcioleciach idee postwzrostu zyskały na popularności w krajach rozwiniętych, a także w krajach rozwijających się, gdzie szukano alternatywnych sposobów rozwoju gospodarczego.

W 2008 roku w Paryżu odbyła się Międzynarodowa Konferencja Postwzrostu, która zakończyła się podpisaniem „Deklaracji o postwzroście”. Dokument ten zawierał kilka kluczowych zasad postwzrostu, w tym zwiększenie jakości życia, równości społecznej i ochrony środowiska naturalnego.

W ostatnich latach idea postwzrostu zyskała na znaczeniu i wzbudza coraz większe zainteresowanie wśród społeczności naukowej, ekspertów i polityków. Wiele organizacji non-profit i ruchów społecznych skupia się na promowaniu idei postwzrostu i dążeniu do zmiany obecnego systemu gospodarczego.

Warto zaznaczyć, że postwzrost nie jest jednolitą doktryną, a raczej zbiorem różnych idei i koncepcji, które wciąż się rozwijają i mają na celu stworzenie alternatywy dla tradycyjnego modelu wzrostu gospodarczego.

Istnieją zasadnicze różnice między ideą postwzrostu a kapitalizmem. Kapitalizm opiera się na idei ciągłego wzrostu gospodarczego, który ma na celu zwiększenie zysków przedsiębiorstw oraz zamożności całego społeczeństwa. Postwzrost natomiast, koncentruje się na dążeniu do równowagi między wzrostem gospodarczym, a zaspokojeniem podstawowych potrzeb ludzi, ochroną środowiska naturalnego i zapewnieniem równości społecznej.

Postwzrost opiera się na założeniu, że nie jest możliwe nieograniczone zwiększanie produkcji i konsumpcji, ponieważ zasoby naturalne są ograniczone. Zamiast skupiać się na nieustannym wzroście, postwzrost stawia sobie za cel zwiększenie dobrobytu w sposób zrównoważony, wykorzystując przy tym bardziej równomierne rozłożenie bogactwa w

społeczeństwie.

Postwzrost przynosi wiele korzyści, zarówno ludziom, jak i środowisku naturalnemu. Oto niektóre z głównych korzyści:

1. Poprawa jakości życia: Postwzrost skupia się na zapewnieniu ludziom podstawowych potrzeb, takich jak jedzenie, mieszkanie i opieka zdrowotna. Ponadto, poprzez zwiększenie równości społecznej i zmniejszenie nierówności majątkowych, postwzrost może przyczynić się do poprawy jakości życia dla wszystkich ludzi.

2. Ochrona środowiska naturalnego: Postwzrost ma na celu zachowanie środowiska naturalnego poprzez ograniczenie zużycia zasobów naturalnych, ograniczenie emisji szkodliwych substancji i zmniejszenie wpływu działalności człowieka na klimat. Dąży się do stworzenia zrównoważonej gospodarki, która nie prowadzi do wyczerpywania zasobów naturalnych i nie powoduje szkód dla środowiska.

3. Zwiększenie partycypacji obywatelskiej: Postwzrost stawia na pierwszym miejscu partycypację obywatelską i demokrację. Społeczeństwo ma większy wpływ na procesy decyzyjne, a instytucje publiczne są bardziej otwarte i dostępne dla ludzi. Postwzrost przyczynia się do zwiększenia zaangażowania społecznego i uczestnictwa obywateli w procesie podejmowania decyzji.

Istnieją jednak również głosy krytykujące ideę postwzrostu. Jednym z argumentów przeciwko postwzrostowi jest to, że może on prowadzić do stagnacji gospodarczej i braku innowacji. W dłuższej perspektywie, zahamowanie wzrostu gospodarczego może prowadzić do trudności w zapewnieniu podstawowych potrzeb dla ludzi, a nawet pogorszenia się ich sytuacji materialnej.

Innym argumentem jest to, że postwzrost może być trudny do zastosowania w praktyce ze względu na skomplikowaną strukturę gospodarki globalnej i istniejące systemy polityczne. Niektórzy krytycy uważają, że bardziej realistycznym

podejściem jest reformowanie istniejącego systemu, zamiast dążenie do całkowitej zmiany.

Krytycy postwzrostu twierdzą również, że nie jest jasne, jak dokładnie miałby działać system postwzrostowy i jakie byłyby jego skutki dla różnych sektorów gospodarki. Nie ma jednoznacznych odpowiedzi na pytania dotyczące kwestii takich jak ograniczenie produkcji i konsumpcji, czy zmniejszenie tempa wzrostu gospodarczego.

Mimo tych wątpliwości, idee postwzrostu wciąż cieszą się dużą popularnością wśród ekologów, aktywistów społecznych i niektórych ekonomistów, którzy uważają, że istniejące modele gospodarcze są niewystarczające i nieadekwatne do obecnych wyzwań społecznych i ekologicznych.. Jednymi z najważniejszych postaci w dziedzinie postwzrostu są m.in.

Tim Jackson – brytyjski ekonomista, autor książki „Prosperity Without Growth” (pol. „Dobrobyt bez wzrostu”), która jest uważana za jedną z najważniejszych publikacji dotyczących ekonomii postwzrostu. Jackson jest również profesorem ekonomii zrównoważonego rozwoju na University of Surrey. Herman Daly – amerykański ekonomista, uważany za jednego z pionierów ekonomii ekologicznej i ekonomii postwzrostu.

Kate Raworth – brytyjska ekonomistka, autorka książki „Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist” (pol. „Ekonomia pączka: Siedem sposobów myślenia jak ekonomista XXI wieku”), która przedstawia koncepcję „pączka” jako nowego modelu ekonomicznego, który koncentruje się na równowadze między potrzebami społecznymi i środowiskowymi.

A także Serge Latouche czy Giorgos Kallis – grecki ekonomista, badacz i autor książek na temat ekonomii postwzrostu. Jego prace koncentrują się na związku między wzrostem gospodarczym a kryzysem ekologicznym oraz społecznym, a także na alternatywnych modelach ekonomicznych, takich jak ekonomia

solidarna i ekonomia społeczna.

Jak wprowadzić postwzrost w społeczeństwie?

Wprowadzenie postwzrostu w społeczeństwie wymaga zmian na wielu poziomach, w tym w polityce, gospodarce i kulturze. Poniżej przedstawione są niektóre sposoby, w jakie można wprowadzić postwzrost w społeczeństwie:

1. Zmiana systemu gospodarczego: Wprowadzenie postwzrostu wymaga zmiany w podejściu do gospodarki. Konieczne jest przede wszystkim odejście od wzrostu gospodarczego jako celu samym w sobie, a skupienie się na zapewnieniu podstawowych potrzeb ludzi i ochronie środowiska naturalnego. Wymaga to stworzenia systemu, który nie opiera się na wykorzystywaniu zasobów naturalnych i eksploatacji ludzi. Dobrym rozwiązaniem byłby wzrost gospodarki opartej na zasadach kooperacji: Zamiast opierać naszą gospodarkę na zasadzie konkurencji i maksymalizacji zysku, możemy dążyć do bardziej współpracującego modelu gospodarczego, w którym interesy wszystkich grup społecznych są równoważone. Należy także postawić na gospodarkę lokalną zmniejszając zależności od globalnych korporacji. Może to zaowocować wzrostem jakości życia i zwiększeniem zatrudnienia na lokalnym poziomie.

2. Redukcja konsumpcjonizmu: Jako społeczeństwo musimy zmniejszyć nasze potrzeby konsumpcyjne i zacząć skupiać się na jakości produktów i usług, a nie tylko na ilości. Zmniejszenie konsumpcjonizmu może prowadzić do zmniejszenia zużycia surowców naturalnych i emisji gazów cieplarnianych.

3. Edukacja: Wprowadzenie postwzrostu wymaga zmiany sposobu myślenia społeczeństwa i tego, jak postrzegamy gospodarkę i nasze miejsce w niej. Edukacja może odgrywać kluczową rolę w tym procesie, poprzez kształcenie ludzi w zakresie zrównoważonego rozwoju i ekonomii postwzrostowej.

4. Partycypacja społeczna: Wprowadzenie postwzrostu wymaga zaangażowania całego społeczeństwa w proces podejmowania decyzji. Partycypacja społeczna może pomóc w wypracowaniu rozwiązań, które odpowiadają na rzeczywiste potrzeby ludzi i chronią środowisko naturalne.

5. Nowe wskaźniki postępu społecznego: Wprowadzenie postwzrostu wymaga zmiany sposobu mierzenia postępu społecznego. Obecnie wskaźnikiem postępu jest wzrost gospodarczy, jednakże postwzrost proponuje stworzenie nowych wskaźników, które uwzględniają nie tylko aspekty ekonomiczne, ale także społeczne i środowiskowe.

6. Lokalne inicjatywy: Wprowadzenie postwzrostu wymaga podejmowania działań na poziomie lokalnym. Lokalne inicjatywy, takie jak koncepcja Transition Towns, która stawia na zrównoważony rozwój i współpracę społeczności lokalnej, mogą przyczynić się do zmiany społeczeństwa na bardziej postwzrostowe.

Wdrażanie postwzrostu w społeczeństwie jest procesem długotrwałym i wymaga zmian na wielu poziomach. Jednakże, jeśli chcemy stworzyć lepszą przyszłość dla nas samych i dla środowiska naturalnego, postwzrost może stanowić alternatywę dla kapitalizmu i wzrostu gospodarczego.

Istnieją już jednak przykłady praktyczne, w których idee postwzrostu zostały wprowadzone w życie. Przykładem może być miasto Bologna we Włoszech, które opracowało strategię postwzrostową obejmującą takie elementy jak uczciwe handlowanie, rozwój przemysłu społecznie zaangażowanego, zrównoważony rozwój transportu, mieszkalnictwo społeczne i inwestycje w rozwój społeczności lokalnych.

Innym przykładem jest miasto Amsterdam w Holandii, które w 2015 roku przyjęło plan „Donut Economy” stworzony przez Kate Raworth, ekonomistkę z Uniwersytetu Oksfordzkiego. Ten plan zakłada, że rozwój miasta nie powinien przekraczać granic

planety, jednocześnie zapewniając mieszkańcom podstawowe potrzeby. Plan ten wykorzystuje grafikę w kształcie popularnego w Ameryce donuta czyli rodzaju pączka, który różni się od tego polskiego brakiem nadzienia i charakterystyczną dziurką pośrodku., aby zilustrować równowagę między potrzebami społeczeństwa a zasobami planety. W ten sposób planuje się zapewnić minimalne warunki socjalne, takie jak dostęp do wody pitnej, żywności i energii, przy jednoczesnym zapobieganiu nadmiernemu zużyciu zasobów naturalnych.

Innym przykładem jest ruch „Sharing Cities”, który skupia się na promowaniu współpracy między ludźmi i dzieleniu się zasobami. W ramach tego ruchu realizowane są różne inicjatywy, takie jak wspólne ogrody, kuchnie społeczne czy carsharing. Dzięki temu ludzie mogą korzystać z zasobów w sposób bardziej zrównoważony i efektywny, jednocześnie budując więź społeczną.

W przyszłości, postwzrost może stać się ważną alternatywą dla kapitalizmu, ponieważ umożliwia zrównoważony rozwój, który bierze pod uwagę nie tylko ekonomię, ale również ludzi i środowisko naturalne. Wraz z rosnącą świadomością społeczną dotyczącą ekologii, równości społecznej i problemów związanych z nierównościami majątkowymi, idee postwzrostu mogą zyskać na popularności i wpłynąć na politykę publiczną. Jednakże, aby postwzrost mógł rzeczywiście zastąpić kapitalizm, musi towarzyszyć mu odpowiednia zmiana mentalności społecznej i politycznej, która zwróci uwagę na potrzeby ludzi i środowiska naturalnego, a nie tylko na zyski ekonomiczne.

Autorstwo: Kamil Królik Antończak

Źródło: 3Droga.pl